

Тяжко усміхнулась. / Коло серця – як гадина / Чорна повернулась» [7, с. 105].

Викладені вище міркування дозволяють зробити висновок про те, що Т. Шевченко майстерно залучає до художньої структури своїх творів магичний струмінь міфологічного, архетипного, несвідомого. Джерелами народно-міфологічної канви поетичних текстів стали українські пісні, давньоукраїнська усна словесність у вигляді фольклорних фрагментів з найдавнішими міфологічними схемами, рідше європейська писемна література, Біблія, образи зі світової міфології.

Автохтонні етнічні елементи, які стилістично проявилися в особливому характері образності, потверджують єдність природи й людини. Анімалістичний код метафорики Т. Шевченка, запозичений з фольклорної традиції для відтворення стихійно-природного життя й душевних порухів людини, не тільки поетизує, одухотворює зображуване, а й виступає засобом символізації світу, творить нові міфологічні образи, виводить український етнологічний феномен на загальнокультурний рівень.

Список використаних джерел

1. Лисюк Н. А. Міфологічний хронотоп: Матеріали до курсів «Міфологія», «Міфологія слов'янська і світова». – К.: Український фітосоціологічний центр, 2006. – 200 с.
2. Лобок А. М. Антропология мифа. – Екатеринбург: Банк культурной информации, 1997. – 688 с.
3. Нахлік Є. К. Доля – Los – Судьба: Шевченко і польські та російські романтики: монографія. – Львів: Львівське відділення Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2003. – 568 с.
4. Пастух Н. А. Зооморфні образи в українському фольклорі. Образ зозулі: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Львів, 2001. – 20 с.
5. Тимошенко Ю. В. Функції персоніфікації у поетичній творчості Т. Шевченка // Слово і Час. – 2006. – № 3. – С. 37-44.
6. Фрейденберг О. М. Поэтика сюжета и жанра. – М.: Лабиринт, 1997. – 449 с.
7. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 12 т. – К.: Наукова думка, 2001. – Т. 1: Поезія 1837-1847. – 784 с.
8. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 12 т. – К.: Наукова думка, 2003. – Т. 2: Поезія 1847-1861. – 784 с.
9. Щепотьєв В. О. Образи птахів у Шевченковій творчості // Народна творчість та етнографія. – 1999. – № 2-3. – С. 104-116.

В. І. Тодоров

ПОСТАТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ НАРОДУ

Буремні події в Україні актуалізують одну з основних проблем формування єдиної держави – пошук суспільно об'єднуючих ідей, які мали б сприяти консолідації населення різних територій. Ці ідеї можуть суттєво

різнитися між собою функціональними напрямками, змістом культури, проте, безумовно, здатні сприяти вирішенню проблеми, так би мовити, «зшивання» країни. Вибір методів, за допомогою яких може бути досягнуто такого результату, доволі значний. Ідеться насамперед про соціально-економічні та суспільно-політичні чинники. Нова національна доктрина пов'язана з побудовою економічно ефективною держави, в якій кожна людина, безвідносно до національно-етнічної приналежності, має всі можливості для задоволення власних потреб. Іншим варіантом консолідації населення може бути об'єднання навколо спадщини видатних суспільно-громадських і культурних діячів, котрі багато зусиль доклали для консолідації власних етнічних спільнот.

Для титульної нації України такою постаттю, поза сумнівом, є Тарас Григорович Шевченко. Пам'ять про видатного поета й художника увіковічена в різних монументальних і музейних об'єктах. Однак його головним надбанням залишається народна пам'ять. Усі ці чинники обумовлюють актуальність теми дослідження. Метою статті є виявлення особливостей впливу постаті Т. Шевченка на національно-етнічну самоідентифікацію народу України.

Вплив видатної постаті на життєдіяльність суспільства має багатогранні аспекти. Наукова, літературна, образотворча спадщина може лежати «мертвим вантажем», припадати порохом у бібліотеках і тільки зрідка викликати зацікавлення спеціалістів, або ж навпаки – може стати надбанням усього народу, а не лише вузького кола фахівців. Коли творче надбання конкретної людини починає ідентифікуватися з цілим етносом, із нацією, то він фактично виступає в ролі пасіонарія. Тобто видатні постаті, які мають вагомий вплив у різних сферах суспільного та культурно-мистецького життя, можуть стати відправною точкою формування нової якості етнічних спільнот. Для українців такою постаттю, безумовно, є Т. Шевченко. В його особі рідкісно поєдналися риси, що в сукупності призвели до появи такого унікального феномену, як поет, художник, мислитель, суспільно-громадський діяч.

Сьогодні важко переоцінити роль спадщини Т. Шевченка в розвитку не тільки естетичної, а й соціальної та національної свідомості українського народу. Йому належить виняткова роль у згуртуванні передових сил української нації, в розвитку та формуванні свідомості народу. Художня творчість поета оприявнила новий етап в еволюції естетичного мислення українства, стала епохою в розвитку національного красного письменства, збагативши виражальні можливості українського художнього слова, употужнивши його естетичний потенціал і філософську глибину. Вона визначила на десятиліття вперед подальший поступ української літератури (не тільки поезії, а й прози і драматургії), прискорила національний культурно-мистецький процес. Т. Шевченко, ім'я якого стоїть на рівні зі знаковими іменами світових майстрів слова (Пушкіна, Байрона, Міцкевича та ін.), підніс українську літературу на висоту найрозвиненіших літератур світу. З виходом його «Кобзаря» відкрилася нова епоха в розвитку українського красного письменства, незрівнянно розширились його тематичні та філософські обрії. Улюблений герой поезії Т. Шевченка – витязь, народний повстанець,

гайдамака, козак-запорожець – виступає оборонцем рідного краю, носієм таких моральних чеснот народу, як правда й честь. Поет воістину виводив рідну літературу на вселюдські простори. Його «Кобзар», оспівуючи минувшину, спрямований у майбутнє.

Із творчістю Т. Шевченка пов'язане становлення нашої літературної мови. Він завершив процес її формування, розпочатий його попередниками (І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, поети-романтики), здійснивши синтез із живою народною мовою.

Важливу роль у формуванні світоглядних пріоритетів Т. Шевченка зіграли його поїздки в Україну. Перша подорож, як відомо, тривала близько восьми місяців. Виїхавши з Петербурга у травні 1843 року, поет відвідав десятки міст і сіл України (рідну Кирилівку, Київ, Полтавщину, Хортицю, Чигирин). Спілкувався з селянами, познайомився з численними представниками української інтелігенції та освіченими людьми вищих станових кіл (М. Максимовичем, В. Білозерським, П. Кулішем, В. Забілою, О. Афанасьєвим-Чужбинським, братом засланого декабриста С. Волконського – М. Рєпніним, з колишнім членом «Союзу благоденства» О. Капністом, майбутнім петрашевцем Р. Штрандманом та ін.). В Україні Т. Шевченко багато малював, виконав ескізи до альбому офортів «Живописна Україна», котрий задумав як періодичне видання, присвячене історичному минулому й сучасному народному побуту України. Єдиний випуск цього альбому вийшов 1844 року в Петербурзі. Повернувшись до Петербурга наприкінці лютого 1844 року, Т. Шевченко під враженням побаченого в Україні пише низку художніх творів (зокрема, поему «Сон»), які остаточно визначили його подальший шлях як поета.

Після цього були ще дві поїздки Т. Шевченка до України – в 1845 і 1846 роках. Він відвідав рідні місця й садиби місцевих поміщиків (Григорія Тарновського, Рєпніних, Віктора Закревського, Тетяни Волховської, О. Лук'яновича), які цікавилися українською культурою та сприяли її розвитку. За підтримки П. Куліша він отримав в 1845–1846 рр. тимчасову посаду члена Київської археографічної комісії. Виконуючи завдання комісії, їздив по Україні (Київщина, Полтавщина, Поділля), збирав етнографічні матеріали, історичні документи, замальовував архітектурні та археологічні пам'ятки (ці замальовки стали основою художньої серії «Мальовнича Україна»).

Слід відзначити, що глибокому аналізу місця українців в тогочасному світі передувало вивчення історії етносу та регіону, в якому він розселяється. Така думка підтверджується переліком літератури з бібліотеки Т. Шевченка. Серед них на особливу увагу заслуговують «Южнорусские Летописи» (И. Белозерский, 1856), «Исторические сочинения о Малороссии и малороссиянах» (Миллер, 1846), «Краткая история о бунтах Хмельницкого» (1847), «История Русов или Малой России» (Г. Конисский, 1846) [1, с. 339–345].

Великий вплив мала творчість Т. Шевченка на літератури слов'янських народів (болгарського, чеського, польського та ін.), що був особливо помітним

уже в другій половині ХІХ ст.

Роль та місце морального авторитета у формуванні етнічної самоідентифікації населення значною мірою відображає кількість та просторова диференціація монументальних і музейних пам'яток, присвячених цій людині.

Переважна більшість праць шевченкознавців пов'язана з дослідженням життя і творчості Кобзаря. Коло ж публікацій, присвячених вивченню шевченківських культурно-інформаційних систем (музейні комплекси, музеї, будинки-музеї, історико-культурні заповідники) доволі обмежене. Цікаві в цьому плані такі статистичні дані. Всього у світі встановлено 1384 пам'ятники Т. Шевченкові (у 35 країнах), в Україні – 1256 [2, с. 85].

Першій у світі пам'ятник Кобзареві (погруддя) було відкрито 1881 року до 20-річчя від дня його смерті у м. Форт-Шевченко (колишнє Новопетровське укріплення, де поет відбував заслання в 1850-1857 рр.; нині – Актау, Казахстан).

В Україні першій пам'ятник (погруддя) було встановлено у Харкові в садибі Алчевських у тому ж 1881 році. Одним із кращих зразків монументальної шевченкіани у світі та найдовершенішим в Україні вважають пам'ятник, споруджений 1935 року в Харкові (скульптор М. Манізер, архітектор Й. Лангбард), який є одним із культурних символів міста.

Для Казахстану та Східного Сибіру місцем поклоніння українців (і не тільки) великому Кобзареві є меморіальний музей-гауптвахта в м. Оренбург Російської Федерації. Його створено на місці, де розташовувалася головна гауптвахта Окремого Оренбурзького корпусу, арештантом якого Т. Шевченко був у квітні-травні 1850 року. Специфікою цього закладу є взаємозв'язок біографічних реалій поета з тогочасними буремними подіями Оренбурга.

За кордоном (у 35 країнах) налічується 128 пам'ятників Т. Шевченкові. Найбільше їх встановлено в Росії (10 пам'ятників та 20 меморіальних дошок), США (9), Канаді (9), Білорусі (6), Польщі (5), Молдові (4). По 3 пам'ятники зведено в Аргентині, Бразилії, Грузії, Узбекистані, Франції.

Світову славу здобув Шевченківський національний заповідник на Тарасовій (до 1861 року – Чернечій) горі поблизу м. Канів Черкаської області. Тут, неподалік від могили Кобзареві в 1884 році, до 70-річчя від дня його народження, було споруджено невелику хату, в якій на народні кошти засновано музей «Тарасова світлиця». Після реконструкції вона була відновлена й відкрита 1991 року. На цій же горі в 1925 році відкрито Канівський державний музей Т. Г. Шевченка [3]. 1939 року тут було споруджено найбільший в Україні пам'ятник Кобзареві, з підніжжя якого відкриваються прекрасні краєвиди Дніпра та задніпровської далечини. Щороку до заповідника прибувають тисячі відвідувачів з усього світу.

Значним меморіальним комплексом є Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка», створений у 1992 році на базі пам'яток культурної спадщини та пам'яток природи сіл Шевченкове (колишня Кирилівка, в яку поет переїхав у віці 2-х років), Моринці, Будище, Вільшанка Звенигородського району Черкаської області, відтворених меморіальних садіб